

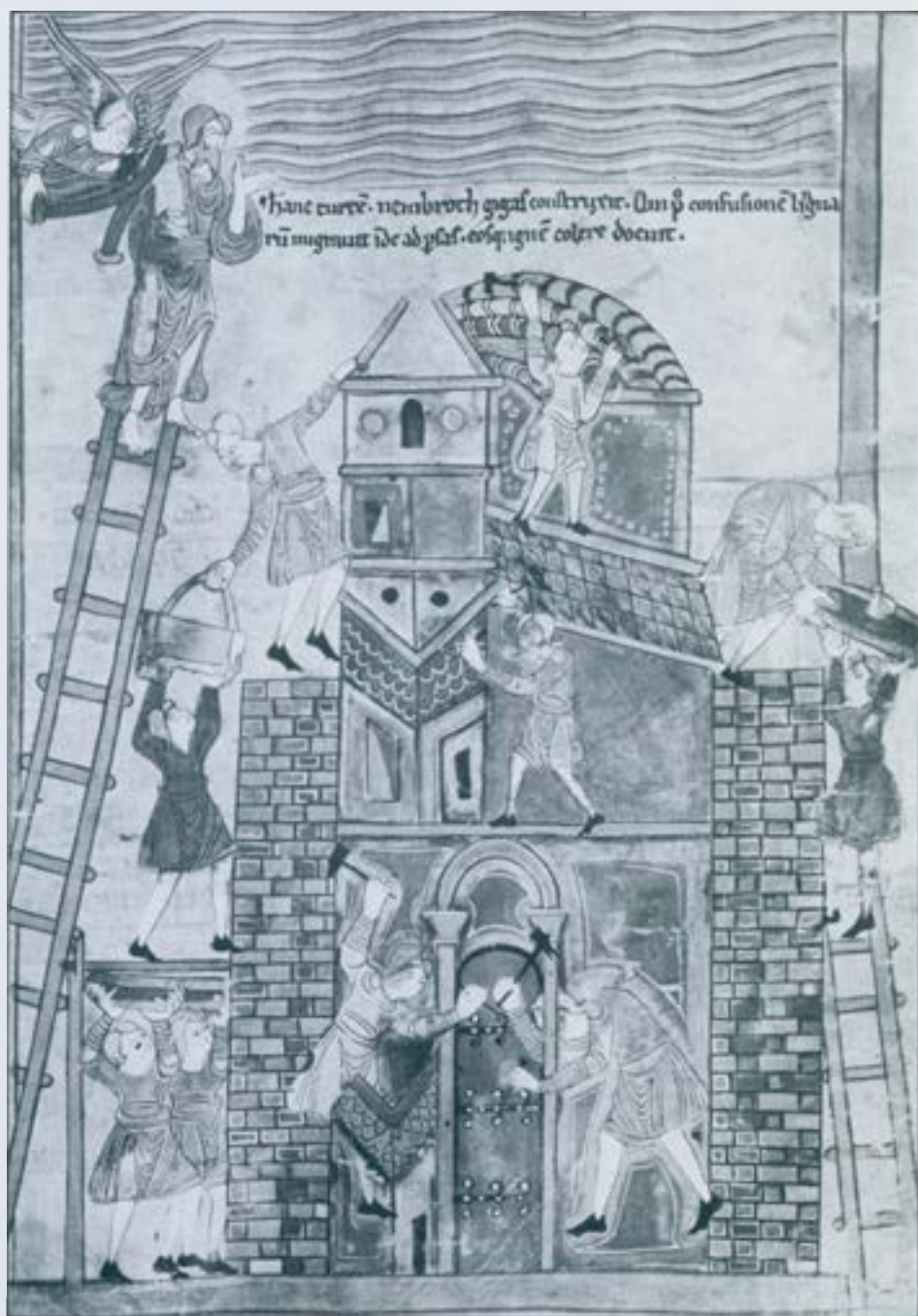
Art Romànic

Els constructors i mestres d'obres

per Ramon Vall Rimblas

Quan pensem en els constructors de les obres romàniques hem de considerar quin era l'estat de l'art d'edificar i de l'economia en aquells temps. Havent esdevingut pobres els països que en època romana eren rics a còpia d'invasions i depredacions, pels bàrbars primer, pels normands després i pels àrabs a casa nostra, la gent vivia en cabanes i barraques fetes de fang i tàpia i cobertes amb brancatge: només en alguns casos les parts baixes de les parets eren de pedra. Generalment tota la família vivia en una única sala al centre de la qual hi havia, a terra, el lloc destinat a encendre-hi el foc necessari per escalfar-se i cuinar: el fum sortia, després d'haver-se escampat per tota l'estança, per un forat situat al centre del sostre. La perduració en el temps i la generalització en l'espai d'aquesta manera de viure ens ho demostren dues locucions ben vives encara en els nostres dies: el mot "llar" amb el que designem indistintament el lloc on es fa el foc d'una casa i la pròpia casa que hom habita amb els seus; i el sentit d'intimitat i de família quan diem d'una celebració o d'una festa que l'hem feta al "caliu de la llar". L'altra locució és la de "foc a terra" amb què designem, per extensió, el foc encès en qualsevol llar de foc o escalfapanxes.

Les construccions amb tots els ets i uts estaven, doncs, reservades a les obres més importants i de més abast social: les esglésies inicialment i els castells més tard, ja que els primers castells d'aquesta època eren unes simples palissades de fusta, més endavant substituïdes per unes torres de fang amb pedres a les parts baixes i que acabaren finalment essent totes de pedra; això, però, ja ben entrat el segle XIè. També en alguns llocs, i com a cosa singular, es bastiren ponts; més freqüentment els rius es passaven a gual o en barca: recordem la barca, encara en servei, de Miravet i el topònim Sant Andreu de la Barca. El bisbe d'Urgell sant Ermengol morí d'accident en la construcció del pont que després donà lloc al nom del poble de Pont de Bar; aquest fet de la incorporació del mot "pont" a un topònim

Paràfrasi del Pentateuc i de Josuè, d'Elfric el Gramàtic (Anglaterra, segle XI): Construcció de la Torre de Babel.

es repetí a molts altres llocs d'aquí i de fora: Puente la Reina a Navarra, Pont de Cabrianes, Pont d'Armentera, Pont de Suert, etc., a casa nostra. Unes altres obres fora de sèrie eren les que es referien a la construcció de camins i ca-

rreres: arreglant el camí de Santiago es santificà el monjo Domènec que, per això, coneixem com a "santo Domingo de la Calzada" i és patró dels enginyers de camins actualment.

No ens ha d'estranyar, doncs, que hi

Col.labora

BANC

Claustre de la seu de Girona (Segles XI-XII): El bisbe vigila la feina d'uns picapedrers.

haguessin poques persones capaces de menar i endegar una construcció; i que l'ofici d'arquitecte o de mestre d'obres comportés sovint un cert nomadisme, obligat per la carència de treball continuat en un lloc fixe. Precisament al nord de l'Itàlia actual hi hagué gent que s'especialitzà en aquesta feina i, molt abans ja d'arribar a l'època romànica, s'hi organitzaren colles d'obrers transhumants que es desplaçaven allà on la feina els reclamava, a l'imperi franco-germànic inicialment. Aquestes colles provenien de la regió dels llacs Como i Major, a la Llombardia, i acostumaven a ser conegudes amb el nom, provinent del primer d'ells, de mestres "comacinis"; i també pel de la regió d'on procedien: mestres "llombards" o "lambards", per degeneració. Ja l'any 713 el rei de Llombardia Luitprande promulgà un edicte en el que establia una barreja de reglamentació laboral, plec de condicions i definició de responsabilitats, que regulava les relacions entre els mestres lambards i els que els llogaven.

No ha d'estranyar, doncs, que quan en una regió s'emprenia una campanya constructora important es recorregués a la importació de mestres d'obres del nord d'Itàlia. Així s'esdevingué a Catalunya el segon quart del segle XI quan s'hi inicià una important obra d'edificació i reconstrucció d'esglésies, sobretot a les comarques on la influència del

bisbe Oliba fou notòria, instaurant-se al país el "primer art romànic" dit també llombard per referència als que l'introduïren. Fruit d'aquestes colles de llombards o comacins són Sant Vicenç de Cardona, Sant Pere de Casserres, Sant Llorenç del Munt i tants d'altres temples importants d'aquesta època. L'afluència de mestres llombards anà prosseguint continuadament i és particularment representatiu el contracte establert l'any 1175 entre els canonges de la Seu d'Urgell i el mestre Raimundus Lombardus pel que aquest, a canvi de rebre mantenció de per vida, s'encarrega de l'administració dels béns de la canònica amb el compromís d'acabar l'església, cloent-ne les voltes i bastint el cimbori i els campanars fins a una filada per sobre de les voltes (altura a la que, fins avui dia, han restat els campanars).

No sempre s'encarregava la direcció i execució de les obres a artífexs forasters. Moltes vegades s'atribueix segons els documents a algun abat o bisbe la construcció d'una església; no ens consta amb seguretat si es tracta de la direcció efectiva o bé només del patrocini de les obres. Fos com fos, si la direcció no la duia personalment l'abat o el bisbe, sí que hi havia algun o alguns monjos o canonges experts en l'art de construir que intervenien en l'obra. Un d'ells, per exemple, podria ser el que figura a la

Bíblia procedent de Ripoll coneguda amb el nom de Bíblia de Roda que, amb la plomada a la mà, verifica la verticalitat de la construcció. Realment degué haver-hi bastants monjos mestres d'obres, però precisament pel fet de ser monjos restaren en l'anonimat.

Algunes vegades intervenien en les construccions rurals sobretot quan aquestes depenien del seu monestir. En general, però, en aquests llocs només es comptava amb la mà d'obra voluntària de la gent que hi habitava, rústega i sense coneixements constructius, i amb la direcció, més o menys intel·ligent, del rector o d'un monjo no massa capacitats, cosa que donà lloc a la majoria d'esglésies que ens han pervingut, rústegues i senzillíssimes. Així ho llegim en moltes actes de consagració d'esglésies: la de Santa Maria de Fontanet de l'any 901 ens diu que fou edificada per l'amor de Déu per una serie de feligresos que enumera; la de Sant Pere de Riuferrer del 1159, ens consta que fou reedificada per l'abat, al que s'uniren l'hebdomari de la pròpia església, els habitants de la vall i altres homes honrats de la terra, moguts per l'amor de Déu i la redempció de les seves ànimes.

Bíblia de Roda, procedent de Ripoll (Segle XI): Construcció d'un finestral.